

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV V OLOMOUCI

Stejně jako všechny ostatní okresní archivy vznikl i ten v Olomouci v roce 1960 v rámci nového územního uspořádání, kdy se utvářely větší samosprávné celky. Tehdy byl okres Olomouc sloučen s okresem Šternberk, k nim byla přičleněna ještě zhruba polovina litovelského okresu. Tímto od 1. června 1960 začal svou činnost nový Okresní archiv v Olomouci, jemuž připadly dosud samostatné instituce, byly jimi Archiv města Olomouce, Archiv města Uničova, okresní archivy v Olomouci, Litovli a Šternberku.

Počátky nejstarší části Státního okresního archivu v Olomouci, Archivu města Olomouc, jsou datovány do první třetiny 15. století. Tehdy za archiv zodpovídal nejvýznamnější olomoucký městský písař Václav z Jihlavy, který se o archiválie pečlivě staral. Aby ušetřil nejcennější privilegia před každodenním používáním, a tím zabránil jejich opotřebení, opatřil jejich opisy do městské knihy. Václav z Jihlavy tak vytvořil první soupis listin města Olomouce. Listiny byly tehdy uloženy v truhlici v nejbezpečnější místnosti radnice, v radniční věži.

O reorganizaci listinného městského archivu se v roce 1539 postaral další olomoucký městský písař, a to magistr Gebriel Gloczar ze Sedmíhradska. Ten písemnosti rozdělil do 22 skupin, které byly utvořeny bez jakéhokoli systému a logiky. Soupis obsahuje příliš stručné registry i nové signatury městských listin. Poslední soupis, k němuž byl posléze pořízen rejstřík, vytvořil městský písař Antonín Zbyněk Lomnický z Budče na počátku 17. století. V roce 1727 pak byl dvěma městskými radními s titulem archiváři zaveden důkladný katalog *Archivum protocollatum...*, kde jsou zahrnuty registry listin, knihy, konvoluty spisů, tiskoviny, mapy, plány, rytiny, pečetidla, popravčí meč a později i fotografie. Tento katalog tak nepochybně dokládá existenci archivní instituce v Olomouci.

V roce 1881 byl pro archiv vydán a městskou radou schválen i řád, jímž se archiv řídil, avšak krátce na to byl městský archiv sloučen s městským muzeem, k oddělení došlo až v roce 1924. Poté dostal archiv svého vlastního správce a byl umístěn ve vlastní budově v prostorách městského domu, v němž i po začlenění do nového okresního archivu v Olomouci setrval do doby, než bylo zahájeno soustředování do nových prostor.

Počátky uničovského městského archivu lze sledovat od 70. let 18. století, kdy byl uložen v radniční kapli. Uspořádáním archivu byli téměř po půl století pověřeni dva radní a vicesyndik. Výsledek jejich práce se nedochoval, avšak víme, že již v 1830 byly městské archiválie využity

Janem Nepomukem Euglem, který z nich čerpal informace pro sepsání dějin města. Po revolučním roku 1848 pak upadl spisový materiál do zapomnění, neboť byl uložen do zaniklého kláštera, objeven byl až v roce 1936, kdy se stal součástí archivu. Písemnosti byly uloženy do vhodných prostor a uspořádány. Stejně jako Archiv města Olomouc byl i tento uničovský městský archiv spojen s městským muzeem. K jejich rozdělení došlo později, až v roce 1954, a samostatný zůstal pouze šest let. Roku 1960 se stal součástí tehdy ještě Okresního archivu v Olomouci. První archivní katalog pochází z roku 1899 a obsahuje pouze listiny.

Nejstarší zprávy o archivu města Litovel jsou datovány do roku 1626, z něhož pochází první dochovaný soupis městských privilegií, která byla uložena v klenuté místnosti v prvním poschodí radnice. K prvnímu vědeckému bádání byl materiál archivu poprvé využit v roce 1837, a to moravským historiografem Antonínem Bočkem. I archiv města Litovle se po revolučním roce 1848 nacházel ve špatném stavu, archiválie byly uloženy na různých místech, mnohdy na hromadách ležících na zemi a trpěly plísněmi. Ke zlepšení došlo roku 1927, kdy byl správcem archivu jmenován kvalifikovaný Vladimír Novotný, jenž archiv uložil do vhodných prostor a započal se systematickým tříděním materiálů. Jeho činnost přerušila smrt, a tak byl archiv sloučen s městským muzeem. Po devíti letech byl jmenován do stálé pozice archiváře penzionovaný správce městských úřadů Alois Šrota. Činnost městského archivu byla ukončena v roce 1956, kdy byl sloučen s okresním archivem v Litovli, který vznikl o dva roky dříve (1954). Okresní archiv v Litovli byl pak roku 1960 začleněn do okresního archivu v Olomouci.

Existenci a zároveň první odborné využití šternberského archivu dokládají zprávy z konce 18. století, kdy z nich pro sepsání dějin města čerpal šternberský syndik František Eberl. O tom, jak bylo o městské archiválie pečováno ve starších dobách, nejsou žádné zmínky. Až na konci 19. století se zájemci o historii města zajímali také o uložené archiválie. Na počátku 20. století bylo zřízeno městské muzeum a archiv se stal jeho součástí. Po 2. sv. v. byly archiválie, které byly různě rozptýlené a poškozené, soustředěny do nově zřízeného městského archivu, jenž se v roce 1949 stal součástí Okresního archivu ve Šternberku.

Nejmladším archivem, který je součástí Státního okresního archivu v Olomouci, je paradoxně okresní archiv v Olomouci. Ten do jisté míry suploval funkci Archivu města Olomouce. Vznikl v roce 1958, ale jeho samostatná působnost netrvala dlouho. Již roku 1960 byl s výše jmenovanými archivy sloučen a vznikl tak nový Okresní archiv v Olomouci. Avšak archiv nebyl umístěn do vhodné budovy, která by pojala všechn archivní materiál, proto byla utvořena síť poboček, které byly řízeny olomouckou centrálou. Služby badatelům byly

poskytovány jak na centrále v Olomouci, tak na pobočkách ve Šternberku a v Litovli, uničovská pobočka měla charakter depozitáře, o nějž se starala šternberská pobočka.

Zpočátku nezajišťovala budova centrály vhodné pracovní ani úložné podmínky. V letech 1970–1973 proběhla generální oprava objektů kanovnické rezidence v Křížkovského ulici, které byly archivu přiděleny, a tak získal okresní archiv důstojné, vhodné a prostorné umístění. V roce 1989 byly dokončeny opravy na sousedním kanovnickém domě, který archiv získal jako depozitář.

Ve všech archivních budovách byly v průběhu let zdokonalovány podmínky pro archivní práci. Nakonec byla pro archiv v roce 1995 dokončena stavba nové, moderní účelové archivní budovy v centru města, která je vybavena klimatizovanými depozitáři i fotolaboratoří. V této budově zároveň sídlí i olomoucká pobočka Zemského archivu v Opavě.

Zákonem č. 320/2002 Sb. se ukončila činnost okresních úřadů, okresní archivy tak byly začleněny pod oblastní archivy, staly se jejich organizační složkou a byly nazvány Státními okresními archivy.

V současné době je v SOkA uloženo cca 7 běžných kilometrů archivního materiálu. Jsou zde uchovávány písemnosti původců s místní i okresní působností, kteří vyvíjeli či dosud vyvíjejí svou činnost na území okresu Olomouc, jenž zahrnuje teritoria bývalých správních okresů Olomouc, Litovel (bez Konicka) a Šternberk. Archiválie jsou členěny do fondů úřadů státní správy, městské (obecní) samosprávy, dále jsou v archivu uloženy písemnosti soudů, prokuratury a notářů, archiválie institucí hospodářského charakteru, písemnosti spjaté s původci z oblasti zdravotnictví či školských a kulturních institucí. Bohaté jsou i fondy církevních institucí, pozůstalostí významných osobností středomoravského regionu a sbírkové fondy. K nejcennějším patří listiny, jako je nejstarší uničovské městské privilegium z roku 1223 a soubor městských knih, k nejznámějším patří památná kniha Václava z Jihlavy z roku 1430.

SPÁČIL, Vladimír. Minulost a současnost Státního okresního archivu v Olomouci. In: *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci*. 1995, 4(12). s. 49–57.

Státní okresní archiv Olomouc. Dostupné z: <http://www.archives.cz/zao/olomouc/>, cit. 2017-04-29.